

54 DE BONTE VLEGENVANGER

In Limburg zijn 4 ringgroepen actief, allen onder toezicht van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen. Eén van de activiteiten hiervan is het ringen van jonge vogels in nestkasten. De Bonte vliegenvanger maakt in Noord-Limburg graag gebruik van deze aangeboden nestkansen en is dan ook een boeiend studieobject.

De Bonte vliegenvanger werd in de laatste Limburgse broedvogelatlas als één van de sterkst toenemende vogelsoorten betiteld (Gabriëls *et al.*, 1994). In Noord-Limburg komt de soort voor aan de meest westelijke rand van zijn aaneengesloten verspreiding in continentaal Europa. Daarbij gaat het om vogels van de vorm (of ondersoort?) *muscipeta*. Deze vorm heeft opvallend veel bruinere mannetjes. Zuiver zwarte mannetjes komen evenwel ook voor, maar in geringere aantallen (ongeveer 1/10). Wille (1967) kwam reeds in 1967 tot de bevinding dat de Bonte Vliegenvanger één van de soorten was die door selectieve nestkasten kon worden aangetrokken. Hij noteerde de eerste broedgevallen in het zuiden van België (Wille, 1967). Doordat de soort zeer gemakkelijk nestkasten als broedplaats aanneemt is ze van in het begin aandachtig gevolgd door de lokale ringgroep Werkgroep 4 Noord-Limburg.

56 VERSPREIDING IN NOORD-LIMBURG

De eerste incidentele broedgevallen in noordelijk Limburg dateren van 1932 in Molenbeersel en 1951 in Neerpelt (Reygaert, 1989). Het begin van de kolonisatie van Noord-Limburg kunnen we in 1981 plaatsen, toen voor het eerst 5 nestjongen werden geringd.

Sindsdien zijn de aantallen crescendo gegaan tot in 1992 met 154 pulli (Figuur 1). Het was mede op basis van deze cijfers dat de evolutie van de soort in de broedvogelatlas zo rooskleurig werd ingeschat. Nadien hebben we evenwel, niet onverwacht, enige terugval in de aantallen moeten vaststellen. In Nederland was immers ondertussen reeds vastgesteld dat de aantallen aldaar niet meer verder toenamen.

De laatste vier jaar vinden wij opnieuw een stijging tot een recordaantal van 220 geringde jongen in het jaar 2000. In de Voerstreek broedt de soort vooral in natuurlijke holtes en dus vooral in rijke en oude bossen. In Midden-Limburg broeden ongeveer evenveel Bonte Vliegenvangers in nestkasten als in natuurlijke holtes (pers. med. Gabriëls Jan).

In Noord-Limburg daarentegen broedt de volledige populatie in nestkasten. Het habitat dat daarbij wordt gebruikt zijn lichtrijke bossen van Grove den, dus geen gesloten bossen. Ook in villaparken, in deze bossen gelegen, komt de soort tot broeden in de nestkasten in de tuinen. In 1998 werden, bij wijze van experiment, 275 nestkasten geplaatst in het bungalowpark De Vossemere in Lommel. Deze bossen worden in de broedvogelatlas als veel minder geschikt voor deze soort omschreven. Het eerste jaar kwamen er reeds 3 koppels tot broeden, het jaar daarop 6 en in 2000 al 19 broedparen. Rekening houdend met een aantal nestkasten die verdwenen zijn liep de bezetting op van 1,1% naar 9,6% van de nestkasten.

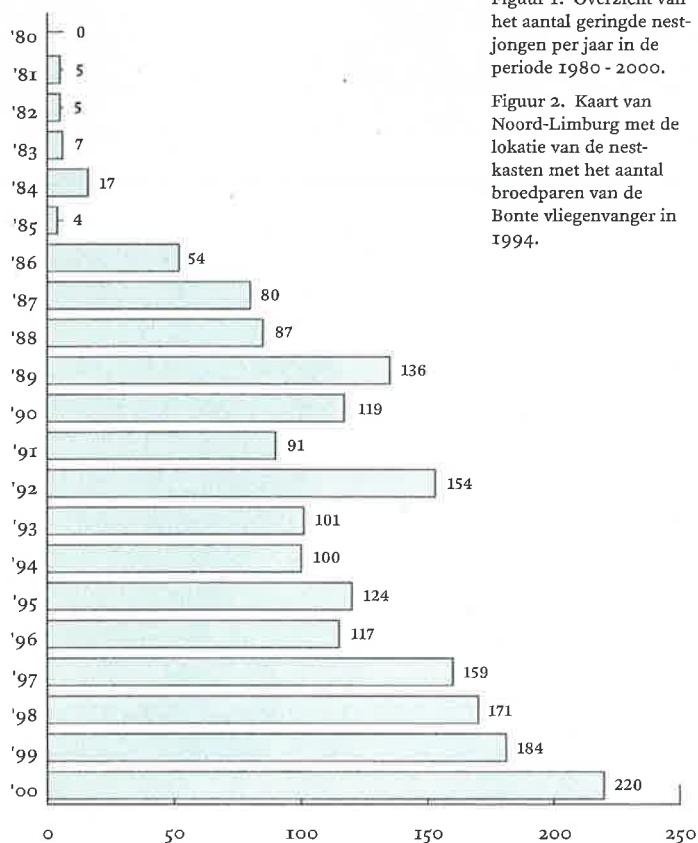
Figuur 2 geeft een overzicht van de lokalisatie van de nestkasten en het aantal broedparen van de Bonte vliegenvanger. De cijfers zijn afkomstig van het broedseizoen 1994.

Opvallend is dat de Bonte vliegenvanger slechts in die complexen als broedvogel gevonden wordt waar voldoende nestkasten worden aangeboden. Dit heeft wellicht te maken met het feit dat de soort als trekvogel (zie verder) slechts begin mei uit de winterkwartieren terugkomt. Op dat ogenblik zijn reeds heel wat nestkasten bezet door de lokale mezen en Ringmussen.

Ook binnen de gebieden zien we dat de broedgevallen als een soort cluster voorkomen en niet random verspreid zijn over het gehele gebied. De zeer wisselende densiteiten van broedvoorkomen in de literatuur wordt mede veroorzaakt door de grootte van het beschouwde gebied, neem je de hele streek of slechts het gedeelte waar ze broeden.

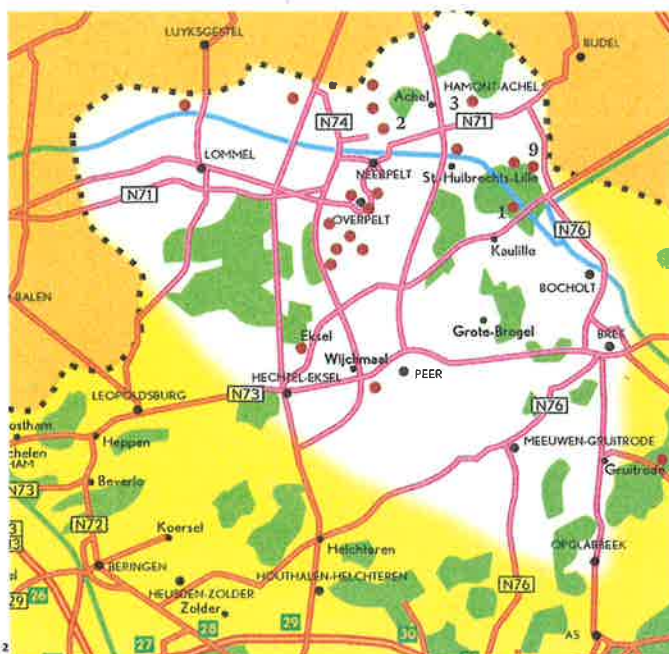
De clustervorming van broedgevallen heeft te maken met het sociale leven van de vogel, en meer in het bijzonder het mannetje. Door vrij systematische controles van de oudervogels hebben we ook in Noord-Limburg kunnen aantonen dat meermaals éénzelfde mannetje er twee nestkasten op nahoudt met telkens een ander wijfje. Deze nestkasten hebben niet noodzakelijk minder pulli opgeleverd dan andere nestkasten.

Het aantal pulli per nestkast schommelt niet sterk. In 1993 werden

Figuur 1. Overzicht van het aantal geringde nestjongen per jaar in de periode 1980 - 2000.

Figuur 2. Kaart van Noord-Limburg met de lokatie van de nestkasten met het aantal broedparen van de Bonte vliegenvanger in 1994.

in 15 nestkasten in één gebied het aantal pulli genoteerd (Figuur 3), gemiddeld 5,68 pulli per nestkast. Het mannetje (JE 5921) dat twee nestkasten bezette, had tegelijkertijd 5 en 6 pulli.

RINGGEGEVENS

In de literatuur wordt vermeld dat Bonte vliegenvangers zeer weinig plaatstrouw zijn (Cramp *et al.*, 1993). Deze eigenschap zou maken dat de soort heel gemakkelijk nieuwe gebieden kan koloniseren.

Uit het ringwerk konden wij inderdaad afleiden of de uitgevlogen jongen naar hetzelfde bosgebied terugkeerden of niet. De terugmeldingen laten zien dat adulten gaan broeden op enige afstand van waar zij als pulli werden geringd. Wij hebben een 7-tal ringgegevens uit Nederland waar pulli werden geringd en door ons als broedvogels gecontroleerd o.m. uit Blitterswijk en Weert (Nederlands Limburg), De Hoort, Oisterwijk en Budel (Noord-Brabant).

Vanuit de omliggende Vlaamse gemeenten blijkt een uitwisseling te bestaan met Retie, Merksplas en Ravels (Antwerpen) en Helchteren (Limburg).

Van 49 eigen terugmeldingen van broedende adulten blijken zij als pulli in hetzelfde bosgebied te zijn geringd, terwijl 15 als pullus in een ander gebied (Noord-Limburg of daarbuiten) waren geringd. Hieruit moeten wij concluderen dat de populatie toch stabiel is dan de literatuur ons doet geloven. Wellicht werd er onvoldoende rekening gehouden met de minder spectaculaire terugmeldingen van zelf geringde vogels.

De leeftijd van de gecontroleerde vogels bedraagt zelden meer dan twee jaar.

Een mannetje geringd als pullus in Achel op 6 juni 1988 werd hervangen aan zijn nestkast in Neerpelt in 1993 en een andere pullus op 3 juni 1995 te Achel werd daar als wijfje teruggemeld op 25 mei 2000. Een adult mannetje donkere fase geringd te Achel op 3 juni 1995, werd op dezelfde plaats gecontroleerd op 31 mei 1999. Reygaert (1989) geeft als langst gedragen ring 6 jaar en 10 maanden.

Wij hebben nog geen terugmeldingen gekregen ten zuiden van

België. Van Speek (1984) en Zink (1985) weten wij dat de vogels in lange etappes trekken en daarbij Frankrijk vrijwel in één ruk overvliegen. Waar zij aan de grond komen, blijven zij een tijdlang om terug aan te vetten. Een belangrijke stop-over plaats voor de soort van West-Europa zou Noord-West Spanje zijn. Van daar uit zouden zij in een bijna nonstop vlucht naar het zuiden vliegen tot voorbij de Sahara. De overwinteringsplaatsen situeren zich in de bosgebieden van West-Afrika, waar de vogels uit de verschillende broedgebieden lijken te mengen. De terugweg zou een meer oostelijke route volgen over Tunesië en Algerije (Reygaert, 1989). De mortaliteit schijnt daarbij aanzienlijk te zijn, 73% van de eerstejaarsvogel sterft en jaarlijks 53% van de oudere vogels (Dejonghe & Cornuet, 1982). Wellicht is dit de reden dat wij weinig vogels van enkele jaren oud hebben teruggevangen.

BESLUIT

De Bonte vliegenvanger is één van de weinige trekvogels welke het nog opvallend goed doet als broedvogel bij ons. Door het uitvoerig ter beschikking stellen van nestkasten is in de loop van de laatste 15 jaar een belangrijke populatie opgebouwd. In afwachting van het omvormen van de monotone dennenbossen is deze populatie evenwel volledig afhankelijk van deze nestkasten. Het is dus belangrijk dat de ringers verder het jaarlijks onderhoud en opvolging van hun nestkasten uitvoeren om deze soort in Noord-Limburg te kunnen houden.

DANKWOORD

Deze studie is het resultaat van heel vele uren veldwerk door de ringers van Werkgroep 4 van Noord-Limburg. Vooral willen wij hier Pierre Geunes danken voor het in elkaar timmeren van de honderden nestkasten waarvan hier sprake is.

REFERENTIES

- CRAMP S. *et al.*, 1993. Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The Birds of Western Palearctic. Volume VII. Flycatchers to Shrikes. Oxford. 575p.
- DEJONGHE, J.F. & J.F. CORNUET, 1982. Oiseau 52: 259-288.
- GABRIËLS J., J. STEVENS & P. VAN SANDEN, 1994. Broedvogelatlas van Limburg. Verandering in aantallen en verspreiding na 1985. LIKONA-Lisec, Provincie Limburg. 366p.
- REYGAERT, M., 1989. Bonte vliegenvanger. In: Vogels in Vlaanderen, voorkomen en verspreiding. Vlaamse avifauna commissie. Bornem.
- SPEEK B.J. & G. SPEEK, 1984. Thieme's vogeltrekatlas. Thieme Zutphen.
- WILLE, H., 1967. Selektieve nestkasten in België. Het Vogeljaar: 435-448.
- ZINK, G., 1985. Der Zug europäischer Singvögel 4. Möglinge

Figuur 3. Frequentie van het aantal pulli per nestkast.

